

Ирена АВИРОВИЌ-БУНДАЛЕВСКА

УДК:316.361.13(497.7)

Прегледен труд

ИНТЕРКУЛТУРНИ БРАКОВИ: СОСТОЈБА И ТРЕНДОВИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Апстракт

Семејствата и брачните заедници во современите општества се соочуваат постојано со промени и приспособувања на влијанието на процесите на урбанизација, глобализација, индивидуализација и на континуираниот технолошки развој. Дополнително, како резултат на зголемената географска мобилност на населението во изминатиот век, државите, денес, се најчесто етнички или расно хетерогени. Во 21-виот век интеркултурните бракови, односно партнерските унии помеѓу индивидуи од различно етничко или расно потекло, стануваат сè почеста појава во светот и го привлекуваат вниманието на социолошките и психолошките истражувања.

Република Северна Македонија, иако претставува мултиетничка и мултиконфесионална држава, нема висока стапка на интеркултурни бракови, бидејќи истите не се сè уште целосно прифатени во општеството. Во овој труд ќе ги анализираме интеркултурните бракови, познати разговорно и како мешани бракови, во светот и во македонското мултикултурно општество. Ќе ја анализираме комплексноста на мешаните бракови од теоретски аспект и ќе презентираме релевантни истражувања на оваа тема. Дополнително, ќе ги презентираме податоците од квалитативно истражување за интеркултурните бракови во Република Северна Македонија кое беше спроведено во текот на 2020-та година и се однесува на искуствата на брачните двојки кои се во мешан брак.

Клучни зборови: мешани бракови, интеркултури бракови, Република Северна Македонија

Вовед

Модерниот брак од почетокот на 20-тиот век се дефинира како заедница на двајца партнери која се заснова на романтична врска. Главните дебати околу модерниот брак се однесуваат на родовите односи во рамките на брачната заедница, важноста на сексуалните односи и нивната природа, степенот на индивидуалната слобода на партнерите, поделбата на домашните обврски, етнички и расно мешани бракови итн.

Во современите општества, како резултат на процесите на урбанизација, глобализација, индивидуализација и континуираниот технолошки развој, семејниот живот и брачните заедници се соочуваат постојано со

промени и приспособувања. Исто така, многу држави, поради зголемената географска мобилност на населението, најчесто се етнички и расно хетерогени, па следствено расте бројот на интеркултурни бракови, кои не се прифатени подеднакво во сите современи општества. Во македонското општество интеркултурните бракови не се целосно прифатени, иако Република Северна Македонија претставува мултиетничка и мултиконфесионална држава.

Предмет на интерес на овој труд се интеркултурните бракови односно семејствата во кои партнерите се од различна етничка или религиска група, познати разговорно и како мешани бракови. Во трудот ќе изнесеме краток осврт на состојбите во светот и во нашето мултикултурно општество и ќе ја анализираме комплексноста на мешаните бракови. Дополнително, ќе ги презентираме податоците од квалитативно истражување за интеркултурните бракови во Република Северна Македонија кое беше спроведено во текот на 2020-та година. Истражувањето има за цел да ги презентира искуствата на брачните двојки кои стапиле во мешан брак, динамиката на нивната партнерска врска, реакциите на семејството, пријателите и заедницата за изборот на партнерот, како и нивниот брачен живот во Република Северна Македонија.

Интеркултурни бракови во светот: концепт и трендови

Во минатото, општествената функција на бракот била да ги уредува сексуалните односи, репродукцијата и наследството. Всушност, со бракот низ вековите се одржувала класно-слојната ендогамија односно воспоставувањето на брачните односи во рамките на една група, најчесто со цел регулирање на наследството и социјалниот статус. Класно-слојната ендогамија во минатото опфаќала циркулација на имотот и богатството меѓу ограничен круг на луѓе, како и брак помеѓу роднини - стратегија на здружување на имотот, кој во спротивно би бил поделен меѓу наследниците. Понатаму, ендогамната брачна пракса од различен тип била вообичаена пракса за браковите од западната хемисфера сè до 20-тиот век. Денес, социјалната стратификација сè уште е присутна на таков начин единствено во Индија каде се практикуваат договорени бракови во рамките на истата каста или социјален слој. Според Елизабет Абот, принципи на ендогамна брачна пракса може да бидат: (1) религиозна забрана за стапување во брак со припадник на друга вера; (2) ендогамија по основ на национална-етничка припадност (одбегнување стапување во брак со припадници од друга националност или етничка група); (3) расна ендогамија и (4) професионална ендогамија (Абот, 2014). Во нашиот труд ќе се фокусираме на егзогамијата по основ на национална и етничка припадност и делумно ќе ја анализираме расната егзогамија.

Во 21-виот век интеркултурните бракови стануваат сè почеста појава во светот и го привлекуваат вниманието на социолошките и психолошки-

те истражувања. Меѓу другото, интеркултурните бракови се важен индикатор за квалитетот на врските помеѓу различните групи во едно општество (Smits, 2010, стр. 418) и токму затоа претставуваат предмет на истражување во мултикултурните општества. Сепак, и покрај зголемениот контакт на луѓе од различна расна, етничка или религиска група од 1960-тите години до денес, тешко може да се добијат прецизни квантитативни студии за одделни прашања кои се поврзани со процесот на асимилација на индивидуите во партнерската врска или бракот, степенот на социјална дистанца помеѓу расните, религиските и етничките групи, како и внатрешната кохезија на индивидуалната група на партнерите. Најчесто, истражувањата се однесуваат на социопсихолошките карактеристики на овие партнерски врски или бракови и проблемите со кои се соочуваат партнерите и децата (Danika, Hiew, Kim and Shuang, 2014, стр. 87 - 88). Дополнително, доминантна е стручната литература која се однесува на расно мешаните бракови и интеркултурните бракови од Соединетите Американски Држави, мултикултурна земја која поради своето расно и етнички мешано население уште се нарекува „казан за претопување“, буквален превод на *'Melting pot'*, термин чие преносно значење е „мешавина од раси“. Конечно, студиите кои се однесуваат на интеркултурните бракови најчесто се микростудии или истражувања кои се однесуваат на анализа на партнерски врски од две различни етнички групи, две раси или пак интеркултурните бракови во една земја или регион.

Историски гледано, интеркултурните бракови биле ретки и често пати предмет на неодобрување од страна на родителите или заедницата. На пример, во САД постоела законска забрана за брак помеѓу лица кои припаѓаат на различна расна група сè до 1967-мата година. Иако одреден степен на неодобрување и дискриминација на овие бракови и врски постои и денес (во Малезија сè уште постои забрана за интеркултурни бракови), сепак, во поголем дел од светот состојбите се променети и социјалните бариери и предрасуди се намалени. Во САД од 1960-тите до почетокот на 21-виот век интеркултурните бракови пораснале за 1.000 проценти и според едно истражување од 2002-рата година мнозинството Американци ги прифаќаат овие партнерски врски и бракови. Пораст на интеркултурни бракови има и во други делови во светот: Европа (најмногу во Франција), Источна и Југоисточна Азија (претежно во Јапонија, Јужна Кореја и Сингапур), Австралија и Нов Зеланд (Danika, Hiew, Kim and Shuang, 2014, стр. 88).

Милтон Л. Барон и Јозеф Голден, двајца американски теоретичари од средината на минатиот век, сметаат дека одлуката за укинување на расната сегрегација во училиштата во САД значително го зголемила бројот на расно мешани бракови. Голден, тоа го потврдува индиректно и смета дека близината претставува случаен фактор при одлуката за склучување интеркултурен брак. Барон, пак, тврди дека предбрачните истражувања укажуваат на тоа дека генерално младите луѓе се склони кон брак поради

економската и резидентната близина, професионални сличности, слични искуства, контакти и образование. Според тоа, мешањето на млади лица од различни раси на училиштата на долг рок би требало да ја зголеми стапката на интеркултурни бракови. Дополнително, оваа теорија го потврдува и фактот дека многу брачни парови во САД се сретнуваат на колеџ, далеку од домот, каде влијанието на родителите и заедницата при изборот на партнер е намалено (Aldridge, 1978, стр. 355 - 357).

Што се однесува до европскиот континент, ситуацијата е покомплексна. Пред сè, во овој случај станува збор за етнички мешани бракови наспроти расно мешани бракови кои се карактеристични за американското општество. Понатаму, секоја европска земја има своја посебна историја на имиграција и не можеме да говориме за општи трендови на интеркултурни бракови. Дополнително, многу земји во Европа во изминатите децении бележат зголемен број на странска популација и етнички малцинства како резултат на високата стапка на доселеници со потекло надвор од Европа и Европската Унија, но и на засилената географска мобилност на населението во рамките на ЕУ. Оттаму, не само што потеклото и бројот на доселениците се разликуваат од земја во земја, различни се искуствата на доселениците, како и степенот на нивна асимилација и интеграција во новите општества.

Постојат повеќе студии кои ги анализираат разликите на однесувањето на демографските групи во Европа, односно на доселеничките групи и домашното население, одделно и компаративно. Според тие, високата стапка на интеркултурни бракови во европските земји се интерпретира како индикатор за општо заемно прифаќање на доселениците и домашното, односно мнозинското население. Ако го земеме предвид фактот дека индивидуите генерално избираат партнер со слични социокултурни карактеристики, високиот број на егзогамни бракови (во овој случај на бракови помеѓу домашното население и доселениците) претставува дополнително индикатор за успешна интеграција на странците, односно на малцинската група. Обратно на ова, високата стапка на интеркултурни бракови може да биде резултат на ниска културна и социоекономска дистанца помеѓу одредени групи на доселеници и домашната популација. Вакви примери има во соседни земји кои делат блиски историски, општествени и економски врски и во кои стапката на миграција од една во друга земја е висока (Hannemann et al., 2018, стр. 488 - 489), како на пример помеѓу соседните бивши југословенски републики.

Според податоците од едно компаративно истражување за етничка ендогамија (поточно склучување прв брак во рамките на иста или различна етничка група меѓу мигрантското население) спроведено во седум европски земји (Обединето Кралство, Франција, Романија, Швајцарија, Естонија, Белгија и Шпанија) на мажи и жени родени помеѓу 1950-та и 1989-та година, врз основа на официјални статистички податоци од секоја земја во периодот од 1994 до 2013 година (за секоја земја различно) добиени се резултати кои

укажуваат на одредени трендови на интеркултурните бракови во Европа. Според генералните заклучоци на истражувањето во сите седум земји има преваленца на прв брак во рамките на иста етничка група, особено кога станува збор за брак помеѓу лица кои припаѓаат на доселенички групи со потекло надвор од ЕУ. Во пет од седум земји забележана е промена на однесувањето кон брачната заедница помеѓу првата и втората генерација иселеници. Поконзервативни брачни трендови пројавуваат иселениците со потекло надвор од ЕУ, како на пример Пакистанците во Обединетото Кралство, Турците во Белгија и Франција итн. Овие резултати укажуваат на важноста на културното наследство при донесувањето одлука во семејствата кога станува збор за изборот на брачен партнер. Причината за понизок број на интеркултурни бракови може да се поврзе со степенот на адаптација во новата земја низ кои поминале родителите, односно првата генерација доселеници. Генерално, се очекува дека втората генерација доселеници ќе ги прифати брачните норми на домашното доминантно население доколку родителите имале висок степен на асимилација во новата земја. Тоа пак, може да биде резултат на висок степен на заемно прифаќање на двете групи, онаа на доселениците и на домашното население. Понатаму, децата на родители со етнички мешано потекло се посклони кон бирање партнер кој припаѓа на домашното население (Hannemann et al., 2018).

Покрај овие генерални заклучоци, во истражувањето може да се извлечат и посебни брачни трендови во одделни земји или етнички групи. Така, во Швајцарија се бележи висока стапка на интеркултурни бракови помеѓу етничките групи кои потекнуваат од соседните западноевропски земји. Овој резултат е очекуван во швајцарскиот контекст, со оглед на тоа дека тие групи се веќе прифатени во општеството. Исто така, турските доселеници покажале слични брачни трендови во три различни земји: Франција, Белгија и Швајцарија, односно ниска стапка на егзогамија. Обратно од нив, односно ниска стапка на ендогамија покажале иселениците од Западна Европа чија привремена или трајна мобилност низ земјите на ЕУ била зголемена значително во изминатите децении (Hannemann et al., 2018).

Резултатите од ова истражување за интеркултурните бракови во седум европски земји, иако дава нови податоци и генерални заклучоци, сепак, потврдува дека во Европа не можеме да зборуваме за заеднички трендови на етнички мешаните брачни униии. Како што наведовме погоре, историјата на секоја земја е различна, како и културните и социо-економските врски помеѓу различните народи кои живеат во една земја. Токму поради тоа, најчесто, студиите за интеркултурните бракови се фокусираат на територијата на една земја или пак се следат брачните трендови на одредени етнички групи.

Интеркултурните бракови во Република Северна Македонија: југословенското минато и денешната состојба

Да се истражуваат интеркултурните бракови во Република Северна Македонија претставува предизвик, пред сè поради фактот што бројот на квантитативни студии и официјалните статистички податоци за нивниот број е ограничен. Дополнително, мултиетничките семејства, односно семејствата во кои партнерите се од различна етничка или религиска група, не се целосно прифатени во Република Северна Македонија, иако таа претставува мултикултурна и мултиконфесионална држава. Интеркултурните или мешаните бракови, најмалку се прифатени помеѓу етничките групи од различна вера, односно помеѓу муслиманското и христијанското население.

За да го претставиме општествениот контекст во кој денес живеат различните етнички групи во Република Северна Македонија и општо на Балканскиот Полуостров, треба да ги анализираме историските, економските и социокултурните врски помеѓу нив. Имено, за време на отоманската доминација на Балканот, верската припадност претставувала главна одлика на самоопределување, поважна од националната и етничката. Иако муслиманите имале надмоќ и контрола над немуслиманското население, христијаните имале ограничена верска слобода, особено во православниот Рум милет. Територијата на географска Македонија била веројатно еден од најпроблематичните и „најсложените етно-јазични региони оставени на Оттоманската Империја по Договорот од Берлин во 1878 година“ (Magosci, 1995, стр. 87) и дури и денес Република Северна Македонија останува длабоко поделена на етничка или верска основа. Религијата и јазикот биле главни одредници на самоопределување на етничкиот идентитет на Балканскиот Полуостров сè до меѓувоениот период.

За време на југословенскиот период, пак, во Социјалистичка Република Македонија започнале да се шират секуларни идеи и новиот социјалистичко-егалитарен дух и идеалите за ослободување на верската свест биле карактеристични за повоеното македонско општество. Податоците од некои студии за состојбите во Југославија покажуваат релативно висока стапка на етнички мешани бракови од 1960-тите години до нејзиното распаѓање кога достигнува 13 % од вкупниот број на бракови за периодот 1987 - 1989 година. За споредба, во САД, во релативно истиот период, односно во 1994 година, само 2,4 % од браковите биле расно мешани. Причината за високата стапка на етнички мешани бракови во бивша Југославија според некои автори се должи пред сè на успешната интеграција на етничките групи во југословенското општество, но и на фактот дека дел од луѓето се идентификувале како *Југословени*, а во некои пописи бројката била поголема од онаа на луѓето што се идентификувале како Македонци или Словени (Sommer, 2001, стр. 137 - 139).

Сепак, иако Југославија претставува пример за успешна мултикултурна држава во која постоело меѓуетнички соживот и мир, релативна економска, политичка и социјална стабилност кои траеле до доцните 1980-ти години, постоеле одредени етнички тензии и барања за малцински права на одредени групи (Somer, 2001, стр. 138 - 140). Всушност, и покрај ширењето на идеалите за *братство и единство* и високата стапка на мешани бракови во Југославија, сепак, една од главните причини за конфликтите по распадот на федерацијата беше верската и етничката нетолеранција меѓу народите, вклучително и во Македонија каде во 2001-ва година имаше воен конфликт помеѓу православните Македонци и муслиманските Албанци.

Токму теоријата на социјална кохезија според која интеркултурните бракови ја намалуваат веројатноста за насилан конфликт помеѓу различни општествени групи се употребува во друго истражување за мешаните бракови во бивша Југославија. Според авторот Смитс стапката на интеркултурни бракови во Југославија не била *de facto* многу висока (Smits, 2010; Botev, 1994), односно многу поголем бил бројот на мешаните бракови помеѓу етничките групи со ист (или сличен) јазик и/или вера (на пример меѓу Срби и Црногорци) отколку помеѓу етнички групи кои не ги делеле јазикот и особено религијата (на пример меѓу Словенци и Албанци), а тоа го потврдува фактот дека бројот на мешани бракови помеѓу муслиманското и христијанското население бил сепак мал.

Стапката на етнички мешаните бракови во СР Македонија била релативно висока и се движела околу 10 %. Највисока била во периодот 1962 - 1964 година кога изнесувала 13,5 % од вкупниот број на склучени бракови, а потоа постепено почнала да се намалува и изнесувала: 9,9 % (1970 - 1972), 8,2 % (1980 - 1982), додека пред распаѓањето на Југославија (1987 - 1989) изнесувала 7,8 % (Somer, 2001, стр. 137 - 139). Интеркултурните бракови во РС Македонија, исто како и во останатите југословенски републики, најчесто се склучувале помеѓу етнички групи кои делеле територијална или јазична блискост или пак припаѓале на иста религиска група, имено помеѓу Турци и Албанци, Македонци и Срби (Стојаноски, 1995).

Што се однесува до актуелната состојба на интеркултурните бракови во Република Северна Македонија, податоците укажуваат дека стапката на мешани бракови е уште помала од периодот пред независноста на државата и изнесува во просек околу 7 %. Имено, според последните достапни статистички податоци на Државниот завод за статистика од 2019-та година, Македонците склучиле најмногу бракови (151) со Србите, 55 брака со Албанците, 23 брака биле склучени помеѓу Македонци и Турци, 17 со Роми, 12 со Власи и најмалку (7) со партнери од бошњачката етничка заедница. Албанците најмногу (55) бракови склучиле со Македонците, 46 брака биле склучени со Турците, потоа 25 со Бошњациите, по четири брака се склучени со партнери од ромската и српската заедница и само еден брак е помеѓу Албанец и Влаинка.

Табела 1:

Склучени бракови според припадноста кон етничка заедница на невестата и на младоженецот (2019)

	Вкупно младоженец	Македонска	Албанска	Турска	Ромска	Влашка	Српска	Бошњачка	Останато	Непознато
Вкупно невеста	13.814	7.157	4.892	490	499	14	71	101	276	314
Македонска	7.037	6.842	17	16	10	9	52	5	68	18
Албанска	4.841	38	4.741	31	2	-	-	9	18	2
Турска	461	7	15	428	4	-	-	3	4	-
Ромска	492	7	2	-	470	1	3	-	7	2
Влашка	9	3	1	-	-	4	1	-	-	-
Српска	121	99	4	2	3	-	10	2	1	-
Бошњачка	101	2	16	3	2	-	1	73	4	-
Останато	439	146	94	8	5	-	4	8	174	-
Непознато	313	13	2	2	3	-	-	1	-	292

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Според податоците презентирани во табела 1 каде има детален преглед на интеркултурните бракови склучени помеѓу невести и младоженци од сите етнички групи, можеме да увидиме дека нема големи промени во динамиката на склучување бракови помеѓу различните етнички групи во Република Северна Македонија. Имено, најголем број мешани бракови се склучуваат помеѓу етничките групи кои се од иста вера (Македонци - Срби, Албанци - Турци), иако не е занемарлив и бројот на склучени бракови помеѓу Македонци и Албанци, што укажува на поголем степен на прифаќање на двете заедници. Всушност, нивото на толеранција и верска трпеливост помеѓу различните етнички заедници во последните години се релативно повисоки во нашето мултукултурно општество. Имено, според едно наше истражување за меѓусебната верска и етничка толеранцијата помеѓу младите во Република Северна Македонија од 2019-та година, забележано е ниско ниво на ксенофобија и верска нетрпеливост, но одреден степен на етничка дистанца помеѓу различните заедници (Avirović Bundalevska, Dragović, 2020). Сепак, и покрај релативно успешниот соживот помеѓу раз-

личните етнички групи во современото македонско општество, бројот на мешани бракови останува непроменет, што укажува на тоа дека при изборот на брачен партнер, постои ендогамија по основ на религиозна или етничка припадност односно одбегнување стапување во брак со припадници од друга заедница.

Истражување за интеркултурните бракови во Република Северна Македонија

Во текот на 2019-та година спроведовме квалитативно истражување кое се однесува на перцепцијата на нови модели на семејства во современото македонско општество од страна на две различни возрастни групи. Според тоа истражување, спроведено на 62 испитаници од Република Северна Македонија, мешаните бракови беа квалификувани како „комплексни“, „подложни на осуди од околината“, или со можност „да влијаат негативно на децата“. Дополнително, резултатите од истражувањето укажуваат дека мнозинството испитаници во Република Северна Македонија, не ги прифаќа целосно мултиетничките семејства и мешаните бракови, особено оние помеѓу партнери со различна вероисповед (Авировиќ Бундалевска, 2020). Поттикнати од овие резултати, одлучивме да спроведеме посебно квалитативно истражување на брачни двојки од Република Северна Македонија кои се во интеркултурен, односно мешан брак, со цел подобро да го анализираме нивното искуство.

Во периодот од октомври до декември 2020-та година беа интервјуирани вкупно 25 лица, од кои осум брачни двојки и девет брачни партнери кои се во мешан брак. Начинот на испитување се изврши со помош на структуриран прашалник кој се спроведе онлајн или телефонски поради условите наметнати од пандемијата на КОВИД-19 и рестрикциите за движење и групирање. Прашалникот се состои од девет прашања со потпрашања со можност за слободен одговор и се однесуваат на средината и семејството во која израснале испитаниците, начинот на запознавање на партнерот и динамиката на партнерска врска, реакциите на семејството, пријателите и заедницата за изборот на партнерот, свадбената церемонија, брачниот живот, децата и начинот на кој ги воспитуваат. Мнозинството (15) испитаници се на возраст од 35 до 50 години, седум испитаници се на возраст под 35 години, двајца имаат над 50 години и еден испитаник има 65 години. Беа интервјуирани лица од рурална и урбана средина, од нив 11 испитаници се од Скопје и околината, по двајца испитаници од Тетово, Куманово и Дебар и околината, по еден испитаник од Гостивар и Кичево и околината, додека седум испитаници се со странско потекло, од кои пет потекнуваат од некоја балканска држава. Во однос на полот, 11 испитаници се од машки пол, додека 14 испитаници се од женски пол. Тројца од испитаниците имаат завршено основно образование, додека по 11 испитаници имаат завршено средно и високо образование.

При истражувањето, интеркултурен или мешан брак во Република Северна Македонија го дефинираме како брак во кој партнерите се од различно етничко и национално потекло, при што во анализата вклучивме и индивидуи кои се странци (доселеници), односно склучиле брак со македонски граѓани. Мнозинството мешани бракови (пет) беа помеѓу припадници на албанската и македонската етничка група, останатите беа бракови помеѓу Роми и Македонци, Роми и Албанци, Албанци и Турци, Македонци и Бошњаци, Македонци и Турци и македонски граѓани и странци. Главна хипотеза на нашето истражување беше дека лицата кои израснале во етнички мешана средина поверојатно би склучиле брак со лице од етничка група различна од неговата отколку оние кои израснале во хомогена етничка средина. Понатаму, претпоставивме дека лицата кои израснале во либерално семејство поверојатно би склучиле брак со лице од етничка група различна од неговата отколку оние кои израснале во патријархално семејство. Секундарна хипотеза исто така ни беше дека брачните двојки кои се од различна етничка група но имаат иста верска припадност чувствувале помал притисок од семејството или од заедницата при изборот на брачен партнер отколку брачните двојки со различна вероисповед.

Во однос на потеклото, мнозинството испитаници, особено оние кои потекнуваат од урбана средина, израснале во етнички мешано соседство, а двајца испитаници и во етнички мешани семејства. Овој податок ја потврдува нашата главна хипотеза како и теоријата на Голден според која близината претставува случаен фактор при одлуката за склучување интеркултурен брак. Всушност, еден македонски испитаник од скопската општина Чаир посочи дека токму средината во која израснал и училиштето кое го посетувал му овозможиле близок контакт со лица од различни етнички групи *„Јас уште во основно школо сум имал контакт со Албанци и Турци, бидејќи на такво место живеевме [...] јас и мојата сопруга се запознавме во втора година во средно школо“*. Сепак, од индивидуалните разговори со испитаниците, најчесто средбата со идните брачни партнерите всушност не се случила во истата заедницата во која израснале, туку на работно место, преку заеднички пријатели, на студии, на летен одмор и слично, а исто така има и мешани бракови кај испитаниците кои потекнуваат од етнички хомогена средина, особено во руралните предели.

Покрај заедницата, сметаме дека воспитувањето и семејството во кое израснале индивидуите имаат големо влијание во донесувањето на одлуката за склучување брак со партнер од различно етничко потекло. Токму и поради тоа една од нашите претпоставки беше дека лицата кои израснале во либерално семејство поверојатно би склучиле брак со лице од етничка група различна од неговата отколку оние кои израснале во патријархално семејство. Од нашето истражување произлезе дека оваа хипотеза е целосно отфрлена, бидејќи освен двајца испитаници кои посочија дека потекнуваат од либерално семејство, сите останати го опишаа своето семејство како традиционално или патријархално. Иако нашата претпоставка беше

целосно неточна, сметаме дека резултатите се должат и на фактот дека беа опфатени мнозинство возрасни испитаници кои најчесто потекнуваат од патријархални семејства и доколку истражувањето би се повторило на помлада група испитаници, би добиле поинакви резултати.

Дополнително, многу испитаници посочија дека нивните семејства покрај тоа што биле традиционални и биле воспитани да ги почитуваат одлуките на родителите, особено на таткото, исто така биле семејства во кои се почитувала многу религијата. Оттаму, одлуката на дел од испитаниците да склучат брак со партнер/ка од различна вероисповед не била одобрена и поттикнала низа негативни реакции кај родителите. Имено, освен пет испитаници, сите останати посочија дека чувствуваале одреден притисок од пријателите, семејствата или заедницата за изборот на брачен партнер. Кај некои испитаници реакциите на семејствата биле единствено во почетната фаза на врската или бракот или до раѓањето на децата, кај други била бурна, до степен што девојката морала да замине како „бегалка“ за да склучи брак со партнерот, некои испитаници се иселиле поради неодобрувањето на родителите, други посочија дека родителите се откажале јавно од нив поради нивниот избор за брачен партнер. Најголем притисок почувствувале брачните партнери кои припаѓале на различна етничка и верска група, со што се потврди и нашата секундарна хипотеза дека брачните двојки кои се од различна етничка група но имаат иста верска припадност чувствуваале помал притисок од семејството или заедницата при изборот на брачен партнер отколку брачните двојки со различна вера. Од анализата на овој дел од истражувањето исто така произлезе дека најчесто негативни реакции при изборот на брачен партнер во семејството имале машките членови, најчесто брат или татко на испитаниците, а особено на невестите. Иако и машките испитаници посочија дека им било вршено притисок или неодобрување на врската и бракот, сепак забележавме преваленца на реакции кај женските испитанички, што сметаме дека се должи на фактот дека истите потекнуваат најчесто од патријархално семејство. Што се однесува до притисокот од заедницата и пријателите, тој најчесто беше оквалификуван како озборување или пак обесхрабрување на испитаниците за изборот на партнерот и укажување дека таков брак не би успеал поради големите културолошки или религиозни разлики.

Што се однесува до свадбената церемонија, не можеме да донесеме генерален заклучок, иако преовладуваат одговорите според кои се одржувале две веселби, за да се почитуваат свадбените ритуали на двете култури и семејства. Во мал број случаи (два), испитаниците ја промениле верата за да се венчаат во верски објект, но посочија дека не им бил вршен притисок од партнерите за таквата одлука. Сите брачни двојки (освен една кои во моментот на истражувањето беше во исчекување дете и друга брачна двојка која нема деца), имаат деца кои ги воспитуваат во духот на двете етнички или верски заедници на кои припаѓаат. Понатаму, доколку родителите говорат различен мајчин јазик, децата ги зборуваат најчесто и двата јазика,

ги слават празниците на двете култури и се воспитувани да ги прифаќаат и слават различностите. Единствено испитаниците кои ја смениле верата при стапувањето во брак со партнерот, посочија дека децата ги воспитуваат во духот на една верска група.

Во однос на последното прашање и мислењето на испитаниците за состојбата на мешаните бракови во современото македонско општество и колку тие се прифатени, добивме поделени одговори со преваленца на негативни мислења, односно дека мешаните бракови во Република Северна Македонија не се сè уште целосно прифатени, особено кога станува збор за руралните и етнички хомогените средини и мешаните бракови во кои партнерите се од различна вероисповед. На ова прашање еден испитаник од Скопје одговори дека „[...] во вакво општество, со ниска толеранција и предрасуди мислам дека многу тешко и воопшто некогаш да бидат прифатени“. Невообичаен беше одговорот кај три брачни двојки според кои партнерите имаат спротивставени ставови во врска со ова прашање, односно едниот брачен партнер смета дека мешаните бракови се прифатени во Република Северна Македонија, додека другиот верува дека не се целосно прифатени во македонското општество. Сметаме дека овој резултат се должи на различното искуство што се однесува на притисокот од семејството или од заедницата на овие испитаници при изборот на брачен партнер од друга етничка група. Овој генерален заклучок всушност го потврдуваат статистичките податоци кои укажуваат на мал процент интеркултурни бракови во Република Северна Македонија како и резултатот од нашето претходно истражување за перцепцијата на мултиетничките семејства и мешаните бракови во Република Северна Македонија, според кое сè уште постојат стереотипи за овие бракови во нашето општество. Конечно, нашето истражување потврдува дека во современото македонско општество до одреден степен се применливи првите два принципа на ендогамна брачна врска на Елизабет Абот кои се однесуваат на одбегнување стапување во брак со припадници од друга вера, националност или етничка група.

Заклучок

Македонското современо општество е мултикултурно и динамично. Видливоста на општествениот и семејниот диверзитет е дополнително зголемен благодарение на развојот на дигиталната технологија и пристапот на информации. Сепак, три децении по независноста и две децении по конфликтот во 2001-ва година, Република Северна Македонија сè уште се соочува со одредени тешкотии во спроведувањето на концептот на граѓанското општество. Постои општо подобрување во меѓуетничката комуникација, толеранцијата во секојдневниот живот и прифаќањето на различните култури, сепак, верските и етничките дискурси продолжуваат да бидат видливи во јавниот простор и потенцирани од страна на политичките и духовните лидери. Како последица на тоа, стапката на интеркултур-

ни бракови во нашата држава е релативно мала и генерално се склучуваат бракови помеѓу партнери кои припаѓаат на етнички групи од иста вера. Ова го потврдуваат последните достапни податоци од Државниот завод за статистика, како и нашето квалитативно истражување според кое сè уште постојат предрасуди за мешаните бракови, како и притисок од страна на родителите или заедницата.

Генерално мешаните бракови во Република Северна Македонија се склучуваат помеѓу партнери од етнички заедници кои ја делат верата и традицијата односно помеѓу Македонци и Срби и Албанци и Турци, што укажува на тоа дека македонското современо општество е уште поделено на верска и етничка основа. Во овој контекст не можевме да најдеме корелација помеѓу факторот јазик и интеркултурните бракови и сметаме дека тоа треба да се продлабочи во понатамошно истражување. Конечно, со оглед на тоа дека македонската и албанската етничка заедница се најмногубројни, бројот на бракови помеѓу овие две заедници не е занемарлив. Имено и во нашето истражување тие беа најзастапени, и сметаме дека потребно е да се направи истражување кое би се фокусираше поконкретно на овие две етнички заедници.

Библиографија

- Авиновиќ Бундалевска, И. (2020). „Структурни промени на семејството: перцепции за нови модели на семејни заедници во Република Северна Македонија“. Годишен зборник, бр. 73, Скопје: Филозофски факултет. стр. 449 - 460.
- Avirovic Bundalevska, I. Dragovic, I. (2020). "Implementation of the Ohrid Framework Agreement: Trends in Tolerance among Youth in the Republic of North Macedonia". *Religious Dialogue and Cooperation*, Vol.1, no.1. Skopje: Faculty of Philosophy, стр. 11-27.
- Abela, A. and Walker, J., ed. (2014). *Contemporary Issues in Family Studies Global Perspectives on Partnerships, Parenting and Support in a Changing World*, 1st ed. West Sussex: Wiley Blackwell.
- Abot, E. (2014). *Istorija braka*. Beograd: Geopoetika izdavaštvo.
- Aldridge, Delores P. (1978). "Interracial Marriages: Empirical and Theoretical Considerations." *Journal of Black Studies*, vol. 8, no. 3. pp. 355–368. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/2783649 (1.6.2021).
- Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. Склучени бракови според припадноста кон етничка заедница на невестата и на младоженецот, по години. Мак-стат база на податоци. Преземено од: <http://makstat.stat.gov.mk/> (1.6.2021).
- Danika, N., Hiew, W., Kim Halford. and Shuang Liu. (2014). "Loving Diversity Living in Intercultural Couple Relationships". In: A. Abela and J. Walker, ed., *Contemporary Issues in Family Studies Global Perspectives on Partnerships, Parenting and Support in a Changing World*, 1st ed. West Sussex: Wiley Blackwell.

- Hannemann, Tina, et al. (2018). "Co-Ethnic Marriage versus Inter-marriage among Immigrants and Their Descendants: A Comparison across Seven European Countries Using Event-History Analysis." *Demographic Research*, vol. 39, pp. 487–524. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/26585338 (1.6.2021).
- Magosci, P.R. (1995). *Historical Atlas of East Central Europe*, University of Toronto Press.
- Glenny, M. (2001). *The Balkans, Nationalism, War, and the Great Powers, 1804-1999*. London: Penguin Books.
- Somer, M. (2001). "Cascades of Ethnic Polarization: Lessons from Yugoslavia." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 573, pp. 127–151. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1049018 (1.6.2021).
- Smits, J. (2010). "Ethnic Inter-marriage and Social Cohesion. What Can We Learn from Yugoslavia?" *Social Indicators Research*, 96(3), 417-432. <http://www.jstor.org/stable/40649328> (1.6.2021).
- Стојаноски, Н. (1995). „Етничко-традиционалните и религиски дистинктните културни обрасци како фактор на семејна (дез)интеграција“. Социолошка ревија, бр. 1 год. 1. Скопје: Филозофски факултет. стр. 154 - 164. Достапно на: <http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/socr/SOCR%201995.1/SOCR%201995.1.16.%20Stojanoski,%20N.%20-%20Etnicko-radicalnitate%20i%20religiski%20distinktnite%20kulturni%20obrasci.pdf> (20.5.2021)